

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ  
ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО**

**Кафедра теорії спорту та фізичної культури**

**Бріскін Ю.А.  
Линець М.М.  
Нерода Н.В.**

**ЛЕКЦІЯ**

**на тему «ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО СПОРТУ»**

**з дисципліни  
„Загальна теорія професійного спорту”**

**для студентів за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт  
VII-й с. (денна форма навчання), VIII-IX-й с. (заочна форма навчання)**

**ЛЬВІВ - 2022**

#### Тема 4. Історія розвитку професійного спорту.

1. Ознаки професіоналізму у спорті Стародавньої Греції.
2. Передумови виникнення професійного спорту у новітній час.
3. Роль засобів масової інформації у формуванні та розвитку професійного спорту.

##### 1. Ознаки професіоналізму у спорті Стародавньої Греції

В Олімпійських іграх цього періоду окрім греків беруть участь представники багатьох країн Європейського Середземномор'я і навіть Азії. Знімаються заборони, що діяли раніше: до участі у змаганнях допускаються іноземці, а також вихідці з бідних прошарків населення. Переможці змагань нагороджуються великими грошовими призами і цінними подарунками, а також отримують матеріальні пільги у своїх містах. Поступово комерційний характер змагань, розкіш в якій вони проводились, розмивають ідеали олімпізму. Спорт комерціалізується і набуває рис, що характерні для сучасного професійного спорту.

Підготовка спортсменів стає безперервною і все в більшій мірі зорієнтованою на успіх у змаганнях, що приносило славу, грошові прибутки і різноманітні соціальні блага. Завдання виховання відходили на другий план, що в решті-решт, стало однією із причин занепаду спортивного руху Стародавньої Греції. Надмірне ушанування переможців стало в решті-решт фатальним для спорту. Як і в новітній час, інтерес до спорту, слава, якої удостоювалися чемпіони, надмірне прагнення відзначитись у великих змаганнях, стимулювало розвиток професіоналізму [Marrion H., 1950]. Зростання популярності спорту, кількості змагань, отримання спортсменами великих винагород за успішні виступи поступово змінили характер спорту [Gardiner N., 1979]. Існує багато доказів того, що переможці Ігор отримували величезні грошові призи - від 3000 до 6000 драхм, що було достатньо для сім'ї із 3-4 осіб, щоб прожити упродовж 5-10 років [Pleket H., 1992].

**Отже професіоналізація спорту Стародавньої Греції не була випадковим явищем, а витікала з економічного, політичного та соціального життя суспільства, яке зумовило поступову трансформацію спорту, перегляд цінностей і ідеалів.**

Завоювання грецьких країн-полісів римлянами у 146 р. до н.е. призвело спочатку до зменшення кількості змагань і падіння інтересу до спорту. Помітно знизилась і значущість Олімпійських ігор. Проте у подальшому численні намісники римських імператорів у Стародавній Греції стали прихильниками відродження місцевих та регіональних змагань, будівництва стадіонів і гімнасіїв. Відродилася популярність і величність свят в Олімпії – Олімпійських ігор. Великої уваги Олімпіадам надавав імператор Август (30-14 рр. до н.е.). Дещо пізніше імператор Нерон (54-68 рр. н.е.) також проявляв підвищений інтерес до Олімпійських ігор і навіть брав у них участь (211-та Олімпіада). В ті роки Олімпія знову стала квітучим містом. В Іграх

брали участь не тільки греки і римляни, а й численні представники країн Азії та Африки.

**Проте в римський період стали ще більше розвиватися ідеали давньогрецького спорту.** Міста отримали право наймати атлетів для того, щоб вони виступали за них на Олімпійських іграх. Цим фактично було узаконено професійний статус окремих спортсменів. Незважаючи на те, що окремі імператори Риму пробували сприяти розвитку спорту, це не давало суттєвих результатів оскільки вони не вникли у сутність олімпізму. Змагання набували більш жорсткого характеру, особливо у боксі, боротьбі, панкратіоні. Більше того, під впливом римлян у програмах багатьох змагань з'явилися бої гладіаторів та поєдинки з дикими тваринами. Саме в цей період провідні спортсмени стали об'єднуватися в професійні союзи (братства), які користувалися опікою та матеріальною підтримкою римських імператорів. Між Олімпійськими та іншими культовими змаганнями спортсмени члени професійних союзів брали участь у різноманітних змаганнях зі спортсменами інших професійних союзів. Ці об'єднання професійних спортсменів фактично були прототипами сучасних професійних спортивних клубів.

**Професійний спорт має глибоке історичне коріння. Ознаки професіоналізму з'явилися ще в V-IV ст. до н.е. у спорті Стародавньої Греції. Вони стали наслідком політичного, економічного та соціального розвитку суспільства.**

**В римський період існування Стародавньої Греції з'явилися перші професійні союзи атлетів, які за своїми функціями подібні до сучасних професійних спортивних клубів.**

## **2. Передумови виникнення професійного спорту в новітній час**

У період середньовіччя в Європі монархи влаштовували різноманітні турніри і військові ігри для вдосконалення військової майстерності дворян. Акробати, борці, атлети які піднімали велику вагу, та інші спортсмени подорожували по Європі і виступали перед глядачами. Цим вони заробляли на життя.

У новітній час спорт, як специфічний вид людської діяльності, найбільшої популярності і розвитку набув в Англії. Цьому сприяли об'єктивні передумови. Саме у цій країні склалися найсприятливіші умови для підприємницької діяльності, що спонукало бурхливий розвиток промисловості. Це, у свою чергу, сприяло зростанню населення у містах, підвищенню добробуту людей та збільшенню вільного від роботи часу, який вони могли присвятити спортові. В Англії з'являються професійні кулачні бійці, які у поєдинках на рингу заробляли собі на життя. Боксерами ставали

переважно вихідці з бідних прошарків населення. Більш талановитих бійців опікали багаті люди. Так один з перших професійних кулачних бійців Джеймс Фігг (1722 р.) за підтримки багатого покровителя графа Петерборо збудував школу єдиноборств з круглою ареною і місцями для глядачів [Парновская Н., 1997]. Боксери-чемпіони також заробляли гроші навчаючи боксу новачків, отримуючи невеликий процент від ставок, котрі вигравали їхні опікуни, та від закладів, що ставили на себе самі.

Одним з перших ігрових командних видів професійного спорту в Англії, Європі та врешті-решт і в світі був футбол. Як відомо, сучасний футбол започаткувався саме в Англії. На початку ХІХ ст. він набув популярності у "публічних школах". У 1850-60-х роках в Англії починають створюватися футбольні клуби.

26 жовтня 1863 р. представники 11 футбольних клубів Англії започаткували Англійську асоціацію футболу [Тейлор Ф., 1985]. Вона взяла на себе функції організатора і координатора змагань між клубами. Впровадження у 1871 р. регулярних змагань за Кубок Асоціації сприяло швидкому зростанню популярності футболу у суспільстві. Перші фінальні кубкові зустрічі у Лондоні збирали близько двох тисяч глядачів. Невдовзі кількість бажаючих спостерігати за фінальними матчами Кубку досягла 50 тис. осіб. В 1901 р. фінальний кубковий матч зібрав нечувану кількість глядачів – 110 828 глядачів. Велика популярність кубкових змагань та зростаюча конкуренція між клубами поступово привели до комерціалізації футболу. Спортивні функціонери, незважаючи на загрозу дискваліфікації, стали потай виплачувати гроші найбільш талановитим футболістам, щоб залучити їх до своїх команд. Все більша кількість клубів і футболістів стали зневажати аматорський статус. Формально футболісти залишалися аматорами, але систематично отримували грошові виплати. У 1885 р. керівництво Асоціації щоб покінчити з лицемірством вирішило узаконити професіоналізм у тих клубах, котрі хотіли виплачувати гонорари своїм футболістам. Спочатку такі гравці були напівпрофесіоналами. По суботах вони за винагороду брали участь у змаганнях, а в інші дні працювали за своєю основною професією. Але з часом це стало неможливим через велику кількість ігор та необхідність більш серйозної підготовки до них у зв'язку зі зростанням конкуренції.

Велика популярність привернула до футболу увагу бізнесменів. Вони швидко зрозуміли, що на ньому можна заробляти гроші і підняти свій престиж у суспільстві. Поступово футбольні клуби почали перетворюватися на акціонерні товариства. Найбільш багаті люди скуповували контрольні пакети акцій і ставали власниками клубів, а спортсмени їхніми васалами.

Професійний футбол, що сформувався в Англії, мав певний вплив на розвиток інших видів професійного спорту як в Англії, так і в усьому світі. Проте батьківщиною сучасного професійного спорту справедливо вважаються Сполучені Штати Америки.

Поява різних видів спорту на американському континенті датується ХVІІ-ХVІІІ ст. Серед перших видів спорту були бокс (кулачні бої), боротьба,

веслування, біг, крикет, кінні скачки тощо, котрі на той час вже культивувалися в Європі. При цьому проведення змагань з самого початку носило комерційний характер. В них, як правило, розігрувалися грошові призи. Серед кулачних бійців того часу частіше за інших згадується ім'я раба з Вірджинії Тома Моліно. У 1800 р. він отримав свободу за перемогу в кулачному поєдинку над іншим рабом. Потім він провів кілька поєдинків у Нью-Йорку, що були організовані менеджером на комерційних засадах, а у 1810 р. переїхав до Англії, де продовжив кар'єру кулачного бійця.

У 1824 р. у Нью-Йорку була проведена міжнародна регата американських і англійських веслярів, де розігрувався приз в 1000 доларів. Там же у Нью-Йорку в 1831 р. переможець з бігу на 10 миль Г.Станнارد, який пробіг дистанцію менш ніж за одну годину, також отримав приз 1000 доларів. У 70-ті роки ХІХ ст. у США були популярними комерційні шестиденні змагання з бігу під девізом „Біжи як хочеш”. Вони розпочиналися ранком у понеділок і закінчувалися у суботу. Переможці нагороджувалися великими грошовими призами. Глядачі і самі бігуни брали участь у тоталізаторі [Гуськов С., 1988; 1990].

Пріоритет організованого спортивного бізнесу в Америці належить кінним скачкам. Але піонером професійного спорту справедливо вважається бейсбол. Його появу в США відносять до 1831-1845 років. Уже в 1860 р. в країні нараховувалося кілька десятків команд, що продавали квитки на свої матчі і виплачували спортсменам грошові гонорари за виступи у змаганнях. У подальшому деякі гравці вирішили пов'язати свою долю з бейсболом і стали професійними спортсменами. Офіційне визнання професійного бейсболу в Америці датується 1869 роком, коли гравці команди "Red Stockings" з міста Цинциннаті назвали свою команду професійною і організували турнір по країні.

**Отже, перші ознаки бізнесу в спорті з'явилися відтоді, коли розпочали продавати квитки на змагання.**

В 1871 р. 10 професійних команд організували Національну асоціацію професійних гравців у бейсбол. Через шість років в країні уже нараховувалося 54 професійні команди.

Успіхи професійного бейсболу сприяли виникненню і формуванню нових видів професійного спорту. Що ж зумовило бурхливий розвиток професійного спорту на американському континенті? Окрім наявності спортсменів відповідного класу, необхідні певні соціально-економічні умови. Це, насамперед вільне підприємництво, розвиток промисловості, урбанізація, традиційно жорстка для США конкурентна боротьба за моральне і фізичне виживання, комерціалізація спорту тощо. Виникнення та подальший бурхливий розвиток професійного спорту в США зумовлений також системою цінностей американського суспільства: успіх, конкуренція, матеріальні блага, індивідуалізм, лідерство, підвищення "статус-кво" тощо. Самовираження власного "Я", досягнення перемоги – це головне, що дає спорт суспільству. Колишній віце-президент США С.Агню стверджував: „Я не хочу жити в суспільстві, яке не включило перемогу до своєї філософії”.

Подібну думку, хоч й іншими словами, висловив японський історик у зв'язку з перемогою бейсбольної команди токійської вищої школи над командою, що була укомплектована американцями, які працювали а Іокогамі: "Іноземцям не зрозуміти всієї сили емоційного потрясіння, яке відчули японці після перемоги. Вона допомогла нашій країні, яка намагається після віків ізоляції вирватися на шлях прогресу, подолати комплекс неповноцінності перед Заходом[Гуськов С., 1988].

**Передумовами виникнення професійного спорту були такі чинники: ринкові відносини; розвиток виробництва; зростання населення у містах; зростання добробуту населення та вільного від роботи часу; жорстка конкуренція за фізичне і моральне виживання; особливості формування системи загальнонаціональних цінностей; наявність спортсменів високого класу; популярність спорту в суспільстві; комерціалізація спорту.**

### **Особливості розвитку і функціонування професійного спорту в США**

Професійний спорт в США на сьогодні є еталоном провадження спортивного бізнесу. На основі професійного спорту в США створена специфічна сфера розважального бізнесу, обсяги і розміри якого вражають:

- змагання професійних спортсменів і команд регулярно висвітлюються по радіо і телебаченню у величезному обсязі – 613 200 годин на рік;
- понад 260 млн глядачів в США щорічно відвідують змагання з професійних видів спорту, що більше ніж у всіх країнах Європи разом взятих;
- сукупний річний прибуток провідних професійних ліг (NFL, MLB, NBA, NHL) у 2000- роках складав понад 10 млрд. доларів, а у сезоні 2012-2013 рр. - 25 млрд доларів.

Вище наведене дає підстави для аналізу особливостей розвитку і функціонування американського професійного спорту. В його історії можна виділити три основні етапи розвитку: 1869-1930 рр., 1931-1979 рр., з 1980 р. і по нинішній час [Гуськов С., 1992]. Аналіз історії виникнення, формування і подальшого розвитку професійного спорту в США свідчить про те, що для кожного періоду притаманні специфічні чинники його функціонування.

Перший період (1869-1930 рр.) відзеркалює зміни, що відбувалися у суспільстві після громадянської війни (1861-1865 рр.). В цей час спостерігалось бурхливе зростання міст, розвиток транспортних систем і комунікацій, вдосконалення технологій, зростання добробуту та вільного часу у населення тощо. Зростання прибутків населення, нові культурні запити та конкурентна боротьба бейсбольних клубів за кращих гравців призвели в решті решт до комерціалізації спорту і виникнення наприкінці 1860-х рр. професійного бейсболу. Створення бейсбольних команд, а у подальшому і ліг призвело до розшарування бейсбольного середовища:

з'явилися власники команд, яких на той час називали менеджерами, з одного боку, і наймані працівники-професійні спортсмени з іншого. Ці групи людей стали відігравати провідну роль у формуванні спортивного бізнесу.

Суттєвими чинниками у формуванні спортивного бізнесу було запровадження у 1876 р. упорядкованої системи змагань - регулярного чемпіонату Національної бейсбольної ліги, а у 1903 р. — „Світової серії” змагань, котрі американці вважали чемпіонатом світу з бейсболу. Це змагання існує і донині. Аналогічні змагання запровадили у подальшому всі елітні ліги командних ігрових видів професійного спорту США (Кубки відповідних ліг).

Початок другого періоду розвитку професійного спорту в США (1931-1979 рр.) співпадає з початком Великої депресії в країні, котра негативно на ньому позначилась. Найбільше постраждали такі його види, які в найбільшій мірі залежали від спонсорів великих корпорацій, що самі переживали скрутні часи. В цей час значно знизилась відвідуваність змагань. Наприклад, у Головній бейсбольній лізі кількість глядачів у 1929 р. склала 17 млн, а у 1933 р. — менше 15 млн.

З метою підвищення інтересу глядачів до бейсболу керівництво ліги у 1933 р. провело матч двох команд, склади яких були сформовані з кращих бейсболістів сезону голосуванням журналістів. Ця гра отримала назву „Матч зірок Америки” і з того часу регулярно проводиться в бейсболі. Це нововведення у подальшому запозичили і вдосконалили інші елітні ліги з командних ігрових видів професійного спорту. Останнім часом такі ігри стали популярними і у Європі.

Окрім цього, власники бейсбольних команд перед початком матчів запровадили виступи дівчат (так звані групи підтримки), котрі набули такої популярності, що нині в США проводяться чемпіонати серед груп підтримки. Наприкінці ХХ — початку ХХІ ст. групи підтримки в командних ігрових видах професійного спорту набули великої популярності і в Європі

В період депресії, коли тисячі людей залишилися без роботи, спорт допоміг американцям зрозуміти, що життя це не лише долари. Спортивні новини в газетах та радіопередачі були найбільш популярні.

Закінчення депресії ознаменувалося двома визначними подіями для професійного спорту Америки: в 1936 р. в NFL вперше запроваджено специфічну систему відбору гравців до команд, так званий „драфт”, яка давала можливість усунути власників команд від конкуренції за кращих новобранців і підвищити конкурентноспроможність команд ліги; у 1939 р. розпочато трансляції бейсбольних матчів по телебаченню. Друга світова війна загальмувала розвиток професійного спорту. Проте змагання професійних спортсменів і команд продовжувалися. У січні 1942 р. президент США Ф.Рузвельт звернувся з листом до керівництва бейсбольної ліги з пропозицією щодо необхідності трансляції бейсбольних матчів у вечірній час щоб численні уболівальники змогли після роботи їх переглянути.

Після закінчення війни в країні розпочався справжній спортивний бум. З одного боку після скрути воєнних років люди шукали можливість відпочити і розважитися, а з іншого боку – збільшення часу спортивних трансляцій сприяло популяризації спорту. В цей період розпочався також бурхливий розвиток матеріально-технічної бази спорту та спортивної індустрії. Наприклад, у 1924 р. в США на тисячу жителів припадала в середньому одна спортивна споруда, а на початку 1950-х років – більше шести.

Повоєнний період характеризується також початком подолання расових бар'єрів у професійному спорті. В 1945 р. менеджер бейсбольної команди „Бруклін Доджерс” Б.Рікі уклав угоду з першим бейсболістом–негром Дж. Робінсоном, який грав спочатку в команді фарм-ліги а з 1947 р. дебютував у складі команди елітної ліги.

1950-ті роки характерні масовими переїздами професійних команд з міста до міста у пошуках більших прибутків. В країні почала формуватися своєрідна конкуренція міст у боротьбі за право володіння професійними командами провідних ліг, що сприяло бурхливому розвитку професійного спорту. Інтенсивний розвиток маркетингу в спорті, будівництво багатофункціональних спортивних споруд та розвиток комерційної співпраці професійних ліг з телебаченням сприяли підвищенню їх економічної ефективності та подальшому зростанню популярності у 1950-1970 рр.

На сучасному етапі в США ефективно функціонують понад 20 видів професійного спорту: американський і європейський футбол, бейсбол, баскетбол, хокей, бокс, кінні скачки, гольф, автогонки тощо. Тільки в елітних професійних лігах функціонувала у 2005 р. 121 команда: NFL – 31, MLB – 30, NBA – 30, NHL – 30 команд. Питання створення професійної команди в США досить складне, оскільки у його вирішенні беруть участь сенатори, конгресмени, політики місцевого рівня, ділові люди, тренери, спортсмени, вболівальники. Кожна з зазначених груп пов'язує зі створенням команди своєї надії та інтереси. Для гравців – це шанс краще реалізувати свої здібності і отримати хороший зарібок, для вболівальників – нові можливості вираження своїх емоцій, приємне проведення дозвілля, зростання іміджу міста, в якому вони живуть; для власників команд – можливість здійснити ефективні інвестиції і увійти до суспільної еліти; для сенаторів і конгресменів – підвищити імідж серед виборців. Проте головним аргументом у розташуванні команди у тому чи іншому місті є економічна доцільність. Так, при розширенні Національної хокейної ліги з 26 до 30 команд в період з 1996 по 2000 рр., окрім того, що майбутні власники команд повинні були сплатити вступні внески до ліги по 75 млн. доларів, найбільш важливими критеріями при конкурсному відборі кандидатів були такі: наявність льодової арени, що відповідає сучасним стандартам; потужний телеринок і можливість укладання контрактів на телетрансляції матчів з національними та регіональними телекомпаніями.

Виходячи з економічних міркувань американські елітні професійні ліги розташовують в одному місті лише одну команду відповідної ліги.



Виключення складають лише такі мегаполіси як Нью-Йорк і Лос-Анджелес, де окремі ліги розташували по дві команди.

Величезне значення для розвитку професійного спорту відіграло рішення Конгресу США 1961 р. щодо права NFL та інших ліг продавати телекомпаніям права на трансляції ігор в пакеті від імені ліги. Це сприяло зростанню вартості прав на телетрансляції змагань, а отже і прибутків професійних ліг. Так, на початку 2000-х років доходи від продажу прав на телетрансляції в NFL становили понад 70% від річного прибутку, в MLB – біля 50 %, NBA біля 40%. Лише в NHL вони знаходяться на рівні європейських професійних ліг – біля 20 % річного бюджету. Слід наголосити, що так швидко вартість продажу прав на телетрансляції не зростала в жодній сфері бізнесу.

Зі збільшенням частки доходів від телетрансляцій поступово змінюється і характер володіння професійними командами. Якщо раніше це було переважно хоббі, примха багатого підприємця, то тепер це вигідне вкладання капіталу, що приносить його власнику гарантований прибуток і громадське визнання.

Зростання прибутків від продажу прав на телетрансляції змагань стало вирішальним чинником різкого зростання заробітної плати професійних спортсменів. В жодній галузі американського бізнесу заробітна плата не зростала так стрімко як у професійному спорті. У 1980 р. тільки вісім спортсменів – професіоналів мали річний прибуток 1 млн. доларів, а в 1990 р. їх кількість становила уже понад 150 осіб. У 2004 р. середня зарплата понад 400 баскетболістів NBA становила понад 4 млн. доларів на рік, тоді як зарплата президента США – лише 400 тисяч. В сезоні 1997 – 1998 рр. рекордну на той час серед спортсменів зарплату за контрактом отримав провідний баскетболіст NBA М. Джордан (36 млн доларів на рік), а у 2004 р. провідний гравець світу в гольф Т. Вудс отримав річний прибуток 80,3 млн доларів. За інформацією американського журналу „Форбс” прибутки десяти найбагатших професійних спортсменів США за 2004 р. коливалися від 25,9 млн (Грант Хілл – баскетбол) до 80,3 млн доларів (Тайгер Вудс – гольф), а до 10-ки найбагатших спортсменів світу у тому ж році пробився лише один представник не американського професійного спорту – семиразовий чемпіон світу в гонках Формула-1 Міхаель Шумахер (80 млн доларів - 2 місце).

Слід наголосити на тому, що взаємовідношення між телебаченням і спортом не носять одностороннього характеру. Телебачення не тільки значною мірою фінансує розвиток професійного спорту, але й добре на ньому заробляє. Чим більш захоплюючою є телепередача, тим більше уваги телеглядачів вона привертає і тим дорожче платять рекламодавці (фірми, компанії, концерни тощо) за рекламу своєї продукції. При цьому вартість однієї хвилини реклами залежить не тільки від типу передачі ( в нашому випадку від виду спорту та рангу змагань – рядова зустріч, вирішальні зустрічі за вихід до плей-офф чи фінал Кубка ліги ), але і від часу передачі. Вночі дешевше ніж в день, а вдень дешевше ніж ввечері. Найдорожча реклама з 19 год. 30 хв. до 23 год. Проте вид спорту і ранг змагання також

має велике значення. Так, вартість 1 хв. реклами під час ігор чемпіонату MLB коливається від 100 до 150 тис., під час „Світової серії” з бейсболу до 500 тис., а у трансляціях Суперкубку з американського футболу в 2012 р. вона становить 3,5 млн. доларів за 30-ти секундний ролик.

Характерною рисою розвитку професійного спорту в США є особливе ставлення до нього Конгресу, Сенату і всього американського народу. За останні 50 років в Конгресі і Сенаті країни розглядалося понад 400 законопроектів, що стосувалися функціонування та подальшого розвитку професійного спорту. За даними американських соціологів біля 70% читачів купують щоденні газети із-за спортивних матеріалів, у яких висвітлюється переважно професійний спорт. Біля 80% спортивних телепередач належить інформації про події у професійному спорті.

**Урбанізація, індустріалізація, розвиток комунікацій, популярність спорту, зростання добробуту та нові культурні запити населення США сприяли виникненню наприкінці 1860-х років професійного бейсболу.**

**У 1876 р. вперше у спорті було запроваджено упорядковану систему змагань – регулярний чемпіонат, у 1903 р. – Кубкові змагання з бейсболу „Світова серія”, а у 1933 р. – “Матч всіх зірок” MLB. У подальшому ці організаційні форми змагань набули популярності не тільки в інших ігрових видах спорту в США, а й у всьому світі.**

**Для підвищення інтересу глядачів до змагань власники бейсбольних команд у 1930-х роках запровадили виступи перед матчами та у перервах груп підтримки. Це нововведення запозичили у подальшому інші види професійного спорту.**

**В 1936 р. у професійному спорті США було запроваджено специфічну систему найму нової робочої сили (спортсменів), яка сприяла усуненню власників команд від конкуренції за кращих новобранців і підвищенню конкурентноспроможності команд.**

**В 1939 р. професійні бейсбольні клуби США започаткували продаж телекомпаніям прав на трансляції матчів. Наприкінці ХХ ст. телебачення стало потужним чинником різкого зростання прибутків професійних ліг і заробітної плати спортсменів.**

**Бурхливий розвиток професійного спорту в США у другій половині ХХ ст. обумовлений також активним розвитком спортивної індустрії та будівництвом якісних спортивних споруд.**

**Характерною ознакою американського професійного спорту, як і інших галузей діяльності, була расова дискримінація. Лише у 1947 р. у елітній бейсбольній лізі дебютував темношкірий атлет.**

**В американському професійному спорті сформувалася система розташування команд елітних ліг, що базується на економічних засадах. В місті, як правило, розташовується лише одна команда з певного ігрового виду спорту. Головним критерієм вибору міста розташування**

**команди є можливість отримання високих прибутків.**

**Характерною рисою розвитку професійного спорту в США є позитивне ставлення до нього Конгресу, Сенату і всього американського народу.**

**В останні 50 років відбувається активне формування правового поля діяльності у професійному спорті США.**

### **Особливості розвитку і функціонування професійного спорту в Європі.**

Розвиток професійного спорту в Європі розпочався значно пізніше, ніж у Північній Америці. Він має свої особливості, що зумовлені історичними традиціями і концепціями розвитку спорту як в окремих країнах, так і в цілому на континенті.

На відміну від американського спорту, де чітко простежуються розбіжності між аматорським та професійним спортом, у Європі такої чіткої розмежованості не існує. Національні федерації з багатьох видів спорту об'єднують і аматорів і професіоналів. На розвиток професійного спорту в Європі значний вплив мають міжнародні спортивні організації і федерації, а також процеси міжнародної інтеграції. Стосовно культивування професійних видів спорту значних розбіжностей не існує. Це насамперед футбол, баскетбол, теніс, бокс, велосипедний спорт, автоспорт, хокей, гірськолижний спорт тощо.

Тривалий час розвиток професійного спорту в Європі гальмувався англійською концепцією аматорства, ставленням до професійного спорту МОК та міжнародних спортивних федерацій. Не випадково у законах про спорт, що прийняті у ряді країн, а інколи і в Статутах національних федерацій наводяться визначення статусу спортсмена-аматора та спортсмена-професіонала. Наприклад, Німецький футбольний союз наводить такі визначення понять:

футболіст-аматор - це той, хто отримує не винагороду, а тільки відшкодування своїх витрат;

футболіст-аматор, що уклав трудову угоду - це той, хто грає у футбол за контрактом і за винагороду, яка перевищує його середньомісячні витрати не більше ніж на 700 марок;

ліцензований або професіональний футболіст - це той, хто має ліцензію футболіста-професіонала від Німецького футбольного союзу (ДФБ) і уклав трудову угоду з футбольним клубом ліги, який також має ліцензію ДФБ.

У Бельгійському законодавстві також визначено статус спортсмена-професіонала. Це особа, котра працює за наймом і за участь у спортивних змаганнях отримує винагороду, що більша за встановлену суму.

У багатьох країнах Європи концепція аматорства з її цінностями та ідеалами домінувала над концепцією професіоналізму аж до середини 80-х років ХХ ст. Статус спортсмена-аматора цінувався спортивною

громадськістю значно вище ніж статус професіонала. Значну роль у цьому відіграла позиція МОК, який до початку 1970-х років жорстко дотримувався англійської концепції аматорства. Спортивні чиновники колишніх соціалістичних країн також категорично виступали проти професіоналізму у спорті.

Особливість розвитку і функціонування професійного спорту в Європі пов'язана з організаційною структурою найбільш популярних командних ігрових видів професійного спорту. Як і у США, в європейських країнах функціонують ліги (асоціації), що займаються розвитком певного виду спорту на професійних засадах. В Україні, на відміну від США, навіть у назві футбольної ліги є слово "професійна" (Професійна футбольна ліга). Проте в умовах функціонування цих ліг є суттєві розбіжності. Так, в США у жодній з елітних ліг (NBA, NFL, MLB, NHL) команда, що у чемпіонаті відповідної ліги посіла останнє місце не вибуває з неї. Хіба що рішенням Ради управління ліги збиткова команда може бути розформованою. В Європі відбувається ротація команд між вищими і нижчими лігами. Наприклад, у Бундеслізі (Німеччина) існує обмін футбольними клубами між вищою, другою і аматорською лігами. Команди, котрі за підсумками національного чемпіонату посідають останні місця у вищих лігах вибувають до нижчих. Натомість команди, що успішно виступили у нижчих лігах відповідно переходять до вищих. Окрім цього, щоб виступати у перших двох лігах Бундесліги, клуб повинен отримати ліцензію від ДФБ, а також надати гарантії стосовно виконання певних адміністративних, фінансових і технічних вимог, а також вимог техніки безпеки на стадіоні. Аналогічні принципи ротації команд між лігами існують у всіх країнах Європи.

Ще одна особливість професійного спорту Європи полягає у ставленні до нього держави. На відміну від США, де професійний спорт розвивається на притаманних комерційній діяльності юридичних засадах, у багатьох країнах Європи прийняті спеціальні закони про розвиток спорту, в тому числі і професійного, а в окремих країнах (Іспанія, Італія, Португалія) і окремі закони щодо розвитку професійного спорту. У спортивному законодавстві європейських країн значна увага приділяється безпеці глядачів на спортивних аренах. Наприклад, у спеціальному декреті італійського уряду (1989 р.) визначено нормативи безпеки при будівництві та експлуатації спортивних споруд. У Великобританії у 1987 р. було видано "Закон про безпеку в місцях проведення змагань", а у 1991 р. на його основі розроблено більш детальні юридичні основи, що пов'язані з поведінкою глядачів на стадіонах і у палацах спорту. Однією з головних особливостей професійного спорту у європейських країнах є участь держави в його фінансуванні. Практично в усіх європейських країнах, де культивуються окремі види професійного спорту, і в першу чергу ігрові, держава через місцеві органи влади має безпосереднє відношення до їхнього розвитку. В США, на відміну від країн Європи, жодна команда з елітних ліг професійного спорту не має фінансової підтримки безпосередньо з бюджетів штатів чи міст. У той же час муніципалітети численних американських міст надають

професійним командам опосередковану фінансову допомогу шляхом пільгового оподаткування їхніх прибутків та призначення символічної плати (1-2 долари на рік) за оренду муніципальних спортивних споруд. Але при цьому слід враховувати, що розташування у місті команди однієї з елітних ліг сприяє значній активізації економіки регіону і багатомільйонному зростанню прибутків у місцевих бюджетах. Необхідно також відзначити, що в окремих випадках місцеві органи влади надають фінансову підтримку командам нижчих ліг з бейсболу і хокею.

Найсуттєвіші розбіжності між європейським та американським професійним спортом спостерігаються у структурі його фінансування. На сьогодні у Північній Америці телебачення стало одним з основних джерел фінансування найбільш популярних видів професійного спорту (NFL, NBA, MLB, бокс та інші). Натомість у європейських країнах, навіть у футболі, прибутки від продажу прав на трансляцію матчів становлять в середньому близько 20% у річних бюджетах професійних команд.

Великі розбіжності у структурі фінансування професійного спорту зумовлені і рівнем спонсорської підтримки. У бюджетах професійних команд з футболу у таких країнах як Німеччина, Іспанія, Італія та інші внески спонсорів становлять від 20-30 до 50%. Водночас, у бюджетах команд елітних ліг американського професійного спорту фінансова допомога спонсорів навіть не планується. Щоправда, в інших видах спорту (авто, мото та велогонки, гольф, теніс) спонсорська фінансова підтримка має суттєве значення. Так, у 1992 р. автогонки "Індіанаполіс 500" отримали від спонсорів 72,4 млн доларів, тенісний турнір на кубок журналу "Ньюсуік" - 13,2, Гран-прі "Тойота" - 7,3. Чому ж американські фірми-спонсори одним видам професійного спорту надають значну фінансову допомогу, а іншим лише символічну? Очевидно тому, що елітні ліги професійного американського спорту (NFL, NBA, MLB, NHL) є однією із найбільш прибуткових сфер інвестування капіталу. Отже, потужним фірмам з одного боку вигідно ідентифікувати себе з популярними командами елітних ліг, а з іншого - недоцільно збагачувати і без того досить багаті професійні спортивні клуби-фірми.

У Європі спонсорство найбільш популярне у футболі. Саме тому цей вид спорту має досить міцну фінансову базу. Так, футбольні клуби Великобританії, Італії, Німеччини, Франції, Іспанії та інших країн тісно співпрацюють з такими компаніями-спонсорами як "Опель", "Мерседес-Бенц", "Адідас", ФІАТ та багатьма іншими. Фахівці розуміють, що в європейських країнах команди просто не зможуть вижити без спонсорської підтримки. Проте, відношення до спонсорства неоднозначне. Відомий голандський тренер з футболу Р. Міхелс вважає, що воно негативно впливає на гру, на її стиль. Спонсорам потрібна лише перемога. Суми, котрі виділяє спонсор, на думку Р. Міхелса, прямо пропорційні успіхам команди.

На відміну від США на спортивних аренах Європи не надається належної уваги роботі з глядачами, реалізації абонементів і особливо обладнанню спеціальних лож для найбільш багатих глядачів. Тому

відвідуваність змагань, а отже і прибутки від квиткового бізнесу у США значно більші ніж у європейських країнах.

На відміну від європейського в американському професійному спорті останнім часом активно розвивається нова форма спортивного фінансування - ліцензійна діяльність. На думку економістів, прибутки професійних ліг і клубів від продажу ліцензованих товарів з їх атрибутикою найближчим часом можуть стати одними із найперспективніших і найстабільніших. Вже сьогодні американський професійний спорт у цій галузі діяльності є еталоном як для спортивних організацій європейських країн, так і для професійного спорту інших континентів.

Суттєвою відмінністю європейського професійного спорту є і те, що більшість футбольних та інших спортивних клубів належать корпоративним структурам. Натомість, Національна футбольна ліга США забороняє корпораціям пряме чи навіть опосередковане володіння командами ліги.

Слід відзначити, що професійні види спорту в Європі відрізняються від північно-американських і принципами комплектування команд. Особливо це стосується командних ігрових видів спорту. До команд елітних ліг США новобранці можуть потрапити лише через "драфт" (спеціальна система відбору). В Європі ж не розроблено єдиної системи переходу з аматорів у професіонали. У різних країнах і в різних видах спорту існують різні підходи до розв'язання цього питання.

Європейський професійний спорт відрізняється від північно-американського і значно ширшою інтернаціоналізацією. Американський професійний спорт тривалий час самоізолювався від зовнішнього світу. Вперше спортсмени-іноземці (європейці) з'явилися в NHL. Сталося це лише на початку 60-х років XX ст. Потім і NBA відкрилася для баскетболістів з інших країн. Лише наприкінці XX ст. політики "відкритих дверей" стали дотримуватися і більш консервативні NFL та MLB. Найбільш активну роботу з популяризації баскетболу і завоювання нових спортивних ринків проводить останнім часом NBA.

Проте, незважаючи на активізацію процесу інтернаціоналізації найбільш популярних і прибуткових професійних ліг Північної Америки, у професійному спорті Європи ці процеси відбуваються значно ширше і глибше. Сьогодні йдеться вже не про виступи окремих спортсменів-легіонерів у професійних лігах певної країни, а про створення інтернаціональних Європейських ліг. Наприклад, північно-європейська баскетбольна ліга, до якої увійшли 14 команд з 9 країн. Подібні ліги існують і в інших видах професійного спорту Європи. Значні зміни відбуваються в європейських клубних змаганнях з футболу. Створена система змагань під назвою "Європейська ліга чемпіонів". Постає питання про створення в Європі ліги елітних клубів, до якої можуть увійти гранди європейського клубного футболу. Окрім цього, завдяки "Справі Босмана" (див.розділ "Правові засади професійного спорту в Європі"), процес інтернаціоналізації європейського професійного спорту став узаконеним. Згідно рішення Європейського Суду (1995р.) для країн-членів Європейського Союзу (ЄС)

зняті обмеження у кількості іноземців, які виступають у футбольних клубах. Це також стосується інших видів професійного спорту, і не тільки спортсменів, а й тренерів.

На відміну від американського професійного спорту, численні професійні ліги у різних європейських країнах надають великого значення підготовці тренерів. У деяких країнах Європи тренер не має права працювати з командою чи спортсменами певного класу без ліцензії відповідної ліги (федерації). Так, у Німеччині можна працювати тренером з футболу лише за умови отримання від Бундеслиги чи ДФБ відповідної ліцензії. Для її отримання необхідно пройти спеціальні курси, що організуються Бундеслигою чи її регіональними відділеннями. Оскільки техніка і тактика футболу та методи тренування постійно вдосконалюються, ДФБ багато уваги надає підвищенню кваліфікації тренерів. Щорічно тренери-викладачі з футболу, і в першу чергу ті, що працюють з професійними командами, збираються на спеціальні наради, де обговорюють актуальні питання підготовки футболістів і тренерів. Аналогічну роботу ДФБ проводить і з футбольними арбітрами. Подібні системи підготовки і перепідготовки тренерів і суддів існують в Італії, Україні та інших країнах Європи.

**Професійний спорт Північної Америки і Європи сформувався і розвивається на основі одних і тих самих чинників, але концепції і принципи його функціонування суттєво відрізняються. Головною розбіжністю є ймовірно те, що у США і Канаді це, насамперед, бізнес, а вже потім спорт, тоді як в європейських країнах це в першу чергу спорт, а вже потім бізнес.**

**На розвиток професійного спорту в Європі суттєво впливають міжнародні спортивні організації та процеси міжнародної інтеграції.**

**Європейський професійний спорт відрізняється від американського рядом особливостей:**

- менша розмежованість між аматорським і професійним спортом;
- вплив англійської концепції аматорства на формування і розвиток професійного спорту;
- ротація команд між вищими і нижчими лігами;
- фінансова підтримка і правове регулювання професійного спорту державою;
- структура фінансування;
- значна спонсорська підтримка;
- низька активність у ліцензійно-спортивній діяльності;
- нижча ніж в США відвідуваність змагань внаслідок недостатньої уваги до роботи з глядачами;
- значна кількість професійних спортивних клубів знаходиться у корпоративній власності;
- принципи комплектування команд в ігрових видах

професійного спорту;

- висока інтернаціоналізація;
- організація підготовки і перепідготовки тренерів та суддів.

### Особливості формування і розвитку професійного спорту в Азії та Африці.

Наприкінці ХХ ст. своєрідна азіатсько-африканська модель професійного спорту почала формуватися в Нігерії, Китаї та Японії. На відміну від американської моделі розвитку професійного спорту на основі приватно-підприємницької діяльності та європейської – на корпоративній основі за участі місцевих органів влади, в країнах Азії і Африки професійний спорт формувався переважно на державній основі.

**Нігерія.** Спеціальна урядова комісія ретельно вивчила питання щодо створення в країні професійного футболу і у 1989 р. підготувала пропозиції з реалізації цього проекту. Пропозиції комісії щодо створення в Нігерії професійних футбольних клубів були схвалені міністерствами фінансів, торгівлі і спорту. Щоб забезпечити формування професійного футболу в країні, уряд прийняв рішення знизити вартість орендної плати стадіонів до 5% касової виручки і звільнити власників професійних клубів від сплати податків на 5 років. Землю під будівництво спортивних споруд місцеві органи влади надавали професійним футбольним клубам безкоштовно. Окрім цього їм дозволялася комерційна діяльність: від продажу сувенірів і прав на телетрансляції ігор до проведення спеціальних лотерей.

Урядовою комісією були розроблені правові основи професійного футболу, котрі регулювали взаємовідносини між клубами, Національною футбольною асоціацією і урядовими органами, що відповідають за розвиток спорту в країні.

Вжиті на державному рівні заходи сприяли тому, що вже у 1989 р. біля 30 футбольних клубів звернулися до урядових організацій з проханням зареєструвати їхній професійний статус. В 1990 р. почала функціонувати програма розвитку професійного футболу, яка невдовзі дала позитивні результати. Збірна команда Нігерії перемогла на іграх Олімпіади в Атланті (1996 р.) виступила у фінальній стадії Кубків світу 1998 та 2002рр.

Станом на липень 2005 р. національна збірна Нігерії з футболу посідає 29 місце в рейтингу ФІФА серед 205 національних збірних команд. Вона випереджує такі країни з давніми футбольними традиціями як Росія, Румунія, Парагвай, Норвегія, Україна, Болгарія, Бельгія та ін.

**Китай.** Професійний спорт в Китаї було започатковано у 1994р. Основні видатки по функціонуванню створеної у 1995р. професійної футбольної ліги взяла на себе держава. Спонсорську допомогу надала компанія Мальборо. Для підвищення інтересу глядачів до клубів було запрошено значну кількість легіонерів. У подальшому акцент у комплектуванні команд перенесено на китайських футболістів. За даними



журналу “Чайна спортс” матчі першого ж чемпіонату 12 професійних команд відвідали понад 2 млн. вболівальників і спостерігали біля 100 млн телеглядачів. Станом на липень 2005р. національна збірна команда Китаю з футболу посідає у рейтингу ФІФА 56 місце серед 205 національних збірних.

**Японія.** Професійну футбольну лігу засновано на початку 1990-х років. Ініціатор її створення Сабуро Кавабуті ретельно вивчив досвід роботи професійних футбольних ліг в різних країнах і запропонував свою модель формування професійного спорту в Японії. Її відмінною рисою є те, що професійні футбольні клуби функціонують як акціонерні компанії, власниками акцій котрих стали не тільки великі корпорації і фірми, а й місцеві органи влади, об’єднання вболівальників та різні асоціації.

Ігри 10-ти професійних команд першого ж сезону ліги, незважаючи на те що європейський футбол був не досить популярним в Японії, відвідали понад 4 млн глядачів, котрі витратили на придбання квитків понад 100 млн доларів. Окрім цього продаж ліцензованих товарів (футбольні сувеніри, спортивне взуття, одяг тощо) на суму 2 млрд доларів дав лізі додатковий прибуток біля 200 млн доларів (10% від загального прибутку). Телевізійний рейтинг трансляцій футбольних матчів виявився також досить високим. Це спонукало лігу до збільшення кількості команд.

Футбольний бізнес нині включає різні сфери економіки – туризм, засоби масової інформації, виробництво пов’язаних з футболом товарів (спортивна екіпіровка, сумки з емблемами клубів тощо.)

В перші роки функціонування ліги до команд запрошувалися маловідомі закордонні футболісти. З розвитком ліги професійні клуби почали не тільки запрошувати на роботу гравців з іменем, а й самі експортувати гравців-японців на футбольний європейський ринок праці.

Як і в Нігерії та Китаї вжиті заходи з формування та розвитку професійного футболу досить швидко дали позитивні наслідки. Національна збірна Японії завоювала право участі у фінальній стадії Кубка світу 1998 р. у Франції. Успіхи національної збірної Японії з футболу в країні та якісна футбольна інфраструктура стали провідними чинниками того, що ФІФА надала право Японії спільно з Південною Кореєю провести у 2002 р. фінальну стадію Кубка світу з футболу. За даними експертів проведення чемпіонату світу з футболу сприяло створенню більше 40 тис нових робочих місць, принесло Японії і Південній Кореї 500 млрд доларів в якості непрямих прибутків. Національна збірна Японії з футболу за відносно короткий час увійшла до світової футбольної еліти і станом на липень 2005 р. посідала 13-те місце в рейтингу ФІФА.

**В окремих країнах Азії та Африки професійний футбол було сформовано з ініціативи держави (Нігерія, Китай), або за її безпосередньої участі (Японія).**

**Азіатсько-африканська модель формування і розвитку професійного спорту характеризується тим, що держава не тільки**

регламентує його правові основи, а й бере безпосередню участь у фінансуванні.

Європейська і азіатсько-африканська моделі формування та розвитку професійного спорту, з врахуванням національних традицій і особливостей українського народу, ймовірно більш прийнятна для України, чим північно-американська.

Фундаментальні основи північно-американського професійного спорту, що набули широкого застосування у всьому світі, доцільно творчо використовувати при формуванні професійного спорту в Україні.

### **3. Роль засобів інформації у формуванні та розвитку професійного спорту**

На основі порівняльного аналізу функцій і ролі різних засобів масової інформації – друкованих видань, радіо і ТБ, проведеного в різних країнах світу, дослідники прийшли до висновку, що найбільший вплив має телебачення. Телебачення не лише засіб інформації, розваги і реклами, а і засіб ефективного впливу на одну з наймасовіших аудиторій.

Американський соціолог Л.Торнтон прийшов до висновку, що у телеглядачів поступово виробляються і закріплюються такі цінності, які необхідні суспільству. Недаремно один з видатних спеціалістів в галузі ЗМІ професор Г.Шиллер прямо назвав телебачення "інструментом по продажу цінностей". В більшості випадків через спортивні програми, багато країн підтримують і зміцнюють пануючі в країні цінності і ідеологію.

Активне вторгнення телебачення в спорт і спорту на телебачення, яке розпочалося в 60-х рр., якісним чином розширило вплив спорту на глядацьку аудиторію. Спортивні передачі в більшості країн користуються у телевізійних глядачів незмінним інтересом.

В той час як радянські вчені і журналісти говорили про зв'язок між спортом, ідеологією і політикою, маючи на увазі США, в західній науковій і публіцистичній літературі існувала думка про аполітичний і асоціальний характер спорту, звертаючи першочергову увагу на комерційну роль телебачення в розвитку спорту.

Історично склалося, що регулярне телебачення, не дивлячись на різні дати його виникнення, почалось майже одночасно в 3-ох регіонах – США (1944 р.), Західна Європа (Франція, 1944 р.) і СРСР (1945 р.). Відповідно сформувались три моделі соціально-економічної організації телебачення: американська, європейська, радянська.

Моделі сформувались за наступними критеріями: кому належить, хто фінансує, чий інтереси відображає, хто контролює, взаємовідносини між телебаченням і суспільством, телебаченням і державою.

Більшість країн Європи, Азії і частково Африки віддали перевагу державній системі ТБ. Європейські служби ТБ в 40-50 рр. створювались як

державні. В США ТБ з самого початку мало приватний комерційний характер. Пізніше США доповнило свою комерційну систему культурно-просвітницьким або суспільним впливом, а європейські країни навпаки допустили в ефір приватні компанії. У випадку державного віщання влада є єдиним і основним джерелом фінансування трансляцій і здійснює над ним повний адміністративний контроль. Комерційні трансляції отримали найбільше поширення в США. Особливе місце в комерційних трансляціях мають платні канали. Вони виникли на хвилі незадоволення глядачів кінорепертуаром і одноманітністю спортивних програм традиційного телебачення.

Розвиток виду спорту залежить від ступеню висвітлення його ЗМІ. Саме завдяки ЗМІ спорт почався вважатися в багатьох країнах престижним заняттям. Це сприяло зростанню кількості спортивних клубів. Телевізійна індустрія в США і Європі розвивалась за різними напрямками. Види спорту популярні в країнах США і Європі доволі сильно різняться. Це залежить не лише від історії, культури, традицій і психології населення цих країн, а і від телебачення, яке прищиплює своїм глядачам ті, чи інші смаки.

В середині 90-років телебачення Німеччини приділяло увагу більше 100 видам спорту. За обсягами спортивних трансляцій в першу п'ятірку входили: футбол (3202 год.), теніс (2122 год.), автоспорт (1502 год.), бокс (741 год.), велоспорт (646 год.) .

З 1991 р. на телеканалі "Євроспорт" була припинена трансляція ігор NHL, NBA, MLB, NFL. Хоча вони є популярними в США, на думку керівництва каналу, Європа надає перевагу своїм видам спорту.

Телебачення впливає на розвиток видів спорту. 1980-2000 рр. відбулась модифікація гольфу, тенісу, американського футболу заради їх пристосування до вимог телебачення і рекламодавців, хоч це було і незручно для гравців. Гольф переключився на групові турніри, замість індивідуальних. В американському футболі зменшили перерву в грі з 20 до 15 хв., щоб вкладатись в 2,5 год. трансляції.

Американці стали першими, хто використав спортивні трансляції в комерційних цілях і першими почали платити спортивним організаціям за право трансляції спортивних змагань.

Не зважаючи на те, що з перших днів існування ТБ спорт привернув увагу телекомпаній своєю популярністю серед глядачів, до першої половини 50-х років ТБ не відгравало жодного фінансового значення в розвитку спорту ані в США, ні в Європі.

Появі спортивних трансляцій в США сприяв ряд факторів: захоплення американців спортом, відносна дешевизна спортивних трансляцій, зниження в 50-х роках кількості спортивних змагань, збільшення вільного часу американців в післявоєнний період, допомога Конгресу і влади США в питаннях регулювання телетрансляцій спортивних програм.

Прибуток від продажу прав на телетрансляції складає 30-70% річних прибутків спортивних організацій в США, професійних Ліг, команд.

Контракти між телевізійними каналами і професійними лігами та клубами укладаються на кілька років. Дохід професійних Ліг та клубів від продажу прав на телетрансляцію не залежить від відвідуваності матчів – це гарантована стаття прибутків. Прибуток від трансляцій спортивних змагань має тенденцію до збільшення, в той час як вартість квитків зростає повільніше (з 1971 по 1999 рр. середня вартість квитка на футбольні матчі виросла в 5 разів, ціна прав на телетрансляцію в 100 раз.).

Провідні Ліги створюють свої телевізійні канали: NBA TV (1999), NFL Network (2003), NHL Network (2007), MLB Network (2009). В 2003 р. виник телеканал NFL Network, що монополізував права на трансляції матчів NFL, і почав продавати право на трансляцію національним каналам NBC, CBS, FOX, відчутно дорожче, ніж раніше. В цей період, NFL стала найбагатшою спортивною лігою світу, тріумфально обійшовши MLB (Major League Baseball).

Вплив ТБ на спорт не обмежується прямим фінансовим впливом. Він поширюється на економіку спорту, право власності і територіальне розміщення команд, правила окремих видів спорту, систему проведення змагань і розклад ігор, їх організацію і навіть естетичний бік спорту.

Протягом 1980-2000 рр. всі переміщення професійних команд з одного міста в інше пов'язані з більш вигідними телевізійними контрактами. Наприклад, переїзд в 1982 р. команди NFL "Окленд Рейдерс" з м.Окленд в м.Лос-Анджелес. Власник команди добре розумів значення виходу у великий телевізійний ринок. В 1984 р. команда переїхала в Лос-Анджелес і стала "Лос Анджелес Рейдерс".

Зі зростанням долі теле-прибутків поступово змінилось і ставлення власників команд до професійного спорту. Спочатку це було хобі, тепер це вдалий вклад капіталу, який приносить гарантований прибуток і визнання. На продажі команд окремі власники заробляють десятки млн. доларів. Середня вартість команди професійних ліг Америки 150-900 млн. доларів.

Збільшення прибутків від продажу прав на трансляцію сприяє зростанню зарплати гравців.

Починаючи з 1953 р. почалась блокада трансляцій футбольних матчів в межах 75 мильної зони від місця їх проведення, якщо квитки на них не розпродані за 72 години до початку. Лише в 70-х роках це питання було вирішено. Коли власники команд зрозуміли, що відвідуваність залежить від якості гри і погодних умов.

Телебачення почало відігравати вирішальне значення при складанні розкладу ігор, оскільки воно вирішувало, які матчі транслювати. Це призвело до зростання конкуренції між спортивними організаціями за право отримання своєї долі теле-прибутків.

Часто власники телевізійних компаній стають власниками команд. З розвитком платного і кабельного телебачення монополізація спортивного ринку телевізійними компаніями посилюється.

Телебачення також виграє від спортивних трансляцій: трансляції спортивних матчів сприяли розширенню технічних можливостей

телебачення (стоп кадр, повтор); використання широкого спектру різних спортивних програм дозволяє телекомпаніям задовольняти попит глядачів і рекламодавців; трансляція спортивних матчів розширює глядацьку аудиторію.

### **Рекомендована література з дисципліни «Загальна теорія професійного спорту»**

#### **Основна:**

1. Бріскін Ю.А. «Загальна теорія професійного спорту» як навчальна дисципліна: лекція з дисципліни "Загальна теорія професійного спорту" для студентів за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт / Бріскін Ю.А., Линець М.М., Нерода Н.В. - Львів, 2022. - 19 с. <http://repository.ldufk.edu.ua>

2. Бріскін Ю.А. Аматорство і професіоналізм в спорті: лекція з дисципліни "Загальна теорія професійного спорту" для студентів за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт / Бріскін Ю.А., Линець М.М., Нерода Н.В. - Львів, 2022. - 20 с. <http://repository.ldufk.edu.ua>

3. Бріскін Ю.А. Професійний спорт як соціальне явище: лекція з дисципліни "Загальна теорія професійного спорту" для студентів за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт / Бріскін Ю.А., Линець М.М., Нерода Н.В. - Львів, 2022. - 28 с. <http://repository.ldufk.edu.ua>

4. Бріскін Ю.А. Історія розвитку професійного спорту: лекція з дисципліни "Загальна теорія професійного спорту" для студентів за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт / Бріскін Ю.А., Линець М.М., Нерода Н.В. - Львів, 2022. - 24 с. <http://repository.ldufk.edu.ua>

5. Бріскін Ю.А. Формування та розвиток професійного спорту: лекція з дисципліни "Загальна теорія професійного спорту" для студентів за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт / Бріскін Ю.А., Линець М.М., Нерода Н.В. - Львів, 2022. - 60 с. <http://repository.ldufk.edu.ua>

6. Бріскін Ю.А. Організаційно-правові засади професійного спорту: лекція з дисципліни "Загальна теорія професійного спорту" для студентів за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт / Бріскін Ю.А., Линець М.М., Нерода Н.В. - Львів, 2022. - 42 с. <http://repository.ldufk.edu.ua>

7. Бріскін Ю.А. Економічні засади професійного спорту: лекція з дисципліни "Загальна теорія професійного спорту" для студентів за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт / Бріскін Ю.А., Линець М.М., Нерода Н.В. - Львів, 2022. - 27 с. <http://repository.ldufk.edu.ua>

#### **Допоміжна:**

1. Бріскін Ю. А. Професійний спорт у системі соціальних практик спорту – головні тренди / Бріскін Юрій Аркадійович, Нерода Неоніла Вікторівна // Lex Sportiva. – 2022. – Вип. 1. – С. 3–11. DOI <https://doi.org/10.32782/lexsportiva/2022.1.1>

2. Борисова О. В. Сучасний теніс: стан та особливості організації підготовки професійних спортсменів у провідних країнах світу / Ольга Борисова // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2010. - №3. – С. 35-37.

3. Борисова О., Петренко Г., Ши Ш. Формування клубної системи у тенісі в Європі наприкінці ХІХ–на початку ХХ ст //Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2019. – №. 1. – С. 89-92.

4. Гончаренко Є. В., Применко В. Тенденції розвитку професійного футболу в США //ББК 75.4 (0) 90к. я431 М 78 Молодь та олімпійський рух: Збірник тез доповідей ХІV Міжнародної конференції молодих вчених, 19 травня 2021 року [Електронний ресурс].–К., 2021.–287 с. У збірнику представлені тези з актуальних питань: правові, організаційні, соціальні, екологічні та економічні. – С. 23.

5. Нерода Н.В. Проблеми комерціалізації сучасного спорту / Нерода Н.В., Ваулін О.І. // Актуальні проблеми фізичного виховання, спорту та туризму : тези доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції 10-11 жовтня 2013 р. / за ред. В.М. Огаренка та ін. — Запоріжжя : КПУ, 2013. — С. 156-157.

6. Нерода Н.В. Характеристика спонсорів національних федерацій фехтування (на прикладі Великої Британії, Франції та Німеччини). / Нерода Н.В., Ваулін О.І. // Молода спортивна наука України : зб. наук. праць з галузі фізичного виховання, спорту і здоров'я людини. – Л. : ЛДУФК, 2014.– Вип. 18, т. 1. – С. 170–177.

7. Нерода Н.В. Правове поле професійного спорту в Україні. // Фізична культура, спорт та здоров'я нації: збірник наукових праць. – Вінниця : Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського, 2014 . – Вип. 17. – С. 780–785 .

8. Нерода Н.В. Порівняльна характеристика доходів професійних спортсменів світу за 2013 р. / Пітин М., Нерода Н., Ваулін О. // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія № 15. "Зб. наукових праць / За ред. Г.М. Арзютова. — К. : Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2014. — Випуск 6 (49) 14. — С. 120-127.

9. Нерода Н.В. Характеристика європейської моделі професійного спорту. / Нерода Н. В., Ваулін О. І. // Фізичне виховання та спорт у контексті державної програми розвитку фізичної культури в Україні: досвід, проблеми, перспективи: збірник наукових праць. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2014. – Вип.1. – С. 21–24.

10.Нерода Н.В. Порівняльний аналіз організаційно-правових засад європейської та американської моделей професійного спорту. // Молода спортивна наука України : зб. наук. праць з галузі фізичного виховання, спорту і здоров'я людини. – Л. : ЛДУФК, 2015.– Вип. 19, т. 4. – С. 60–64.

11.Нерода Н. Характеристика європейської моделі професійного спорту та її відмінності від американської. // Спортивна наука України. – Л. : ЛДУФК, 2016. – Вип.2.(72). – С. 68-72.

12.Нерода Н. Періодизація розвитку професійного спорту в Європі. // Нерода Н., Бріскін Ю. // Фізична активність, здоров'я і спорт. – Л. : ЛДУФК, 2016. № 2 (24). – С.3 – 10.

13.Нерода Н. Генеза правового регулювання європейського професійного Спорту. // Тези доповідей X Міжнародної конференції "Молодь та олімпійський рух". – К. : 2017. – С.144 – 145.

14.Нерода Н. В. Європейський професійний спорт в системі міжнародного спортивного руху. // Тези доповідей XI Міжнародної конференції "Молодь та олімпійський рух". – К. : 2018. – С.30 – 31.

15.Нерода Н. В. Основи нормативно-правового забезпечення європейського професійного спорту. // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Спортивне право України: сучасний стан і перспективи розвитку» – Запоріжжя : 2018. – С.60 – 63.

16.Нерода Н. В. Організаційні та правові засади європейського професійного спорту : дис. ... канд. з фіз. виховання і спорту : 24.00.01. Львів, 2018. 232 с.

17.Організаційно-економічні чинники ефективності змагань із фехтування / Бріскін Ю. А., Пітин М. П., Нерода Н. В., Ваулін О. І. // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2014. – Вип. 11 (52). – С. 21–24.

18.Павлюк І.С., Долиніна М.М. Професіоналізація та комерціалізація спортивних ігор в Україні //ББК 75.4 С 83 редакційна колегія. – 2016. – С. 142.

19.Павлюк І. С. Розвиток гольф індустрії у Європейських країнах в сучасних умовах. – 2020.

20.Растворцев Р., Борисова О. індустрія гольфу: сучасний стан та виклики //Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2022. – №. 2. – С. 96-102.

#### **Інформаційні ресурси інтернет:**

1. Відкритий чемпіонат Австралії з тенісу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ausopen.com/>

2. Відкритий чемпіонат США з тенісу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.usopen.org/>

3. Відкритий чемпіонат Франції з тенісу [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.rolandgarros.com/>

4. Тенісний турнір Вімблдон [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.wimbledon.com>

5. Головна Ліга бейсболу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.mlb.com/>

6. Головна ліга соккеру <https://www.mlssoccer.com/>

7. Жіноча Асоціація тенісу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.wtatennis.com/>

8. Міжнародна боксерська федерація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ibf-usba-boxing.com/>

9. Міжнародна Федерація футболу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.fifa.com/>
10. Національна баскетбольна асоціація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nba.com/>
11. Національна хокейна ліга [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nhl.com/>
12. Національна футбольна ліга [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nfl.com/>
13. Світовий тур Асоціації тенісистів-професіоналів [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.atptour.com/>